

**Grażyna Wojtkowska-Łodej,
Katarzyna Gałka**

**Problematyka integracji europejskiej
w programie studiów SGH w opinii
studentów**

International Journal of Management and Economics 8, 113-129

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grażyna Wojtkowska-Łodej, Katarzyna Gałka
Instytut Polityki Handlu Zagranicznego i Studiów Europejskich

PROBLEMATYKA INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ W PROGRAMIE STUDIÓW SGH W OPINII STUDENTÓW

Cel i metoda badania

Szczególne miejsce w procesach budowy zintegrowanej Europy, dostosowania polskiej gospodarki do struktur europejskich zajmuje wykształcona młodzież. Przed nią stawia się wysokie wymagania i nowe zadania. Dotyczą one znajomości języków obcych, innych kultur, obyczajów, tradycji, wiedzy na tematy integracyjne, przygotowania do zmiany miejsca zamieszkania, pracy, zawodu, środowiska itp. Ułatwieniem będzie z pewnością dobry zawód, otwartość wobec kultur, tolerancja i gotowość do zmian we własnym życiu.

Celem badań było rozpoznanie stanu wiedzy młodzieży – studentów Szkoły Głównej Handlowej – o procesach integracji europejskiej. W szczególności podjęto próbę nie tylko oceny poziomu wiedzy, chęci jej zdobywania, ale odpowiedzi na pytanie, czy młodzież studiująca w SGH ma wyraźne możliwości zdobywania wiedzy na temat integracji Europy, czy w programie studiów jest wystarczająco dużo przedmiotów dotyczących tych zagadnień, czy ich forma i zakres są satysfakcjonujące dla studentów.

Badaniami ankietowymi objęto losowo wybraną próbę 830 studentów, którzy stanowili 16% ogółu studiujących w SGH.¹ Wśród badanych było 412 kobiet (49,6%) i 413 mężczyzn (49,7%). Struktura badanych studentów według lat i kierunków studiów (por. tab. 1) odpowiada strukturze ogółu studentów SGH, czyli badana próba jest reprezentatywna z tym zakresie. Wśród ankietowanych studentów największą grupą stanowili studenci II roku (36%), następnie III roku (31%). Respondenci studiujący na I roku stanowili 14%, a na IV roku – 15%. Najmniejszą grupę stanowili absolwenci – 3%. Z uwagi na trudność wyszczególnienia w badaniach studentów V roku uznano, że najlepszą metodą dotarcia do tej grupy będą seminaria magisterskie.² Po przeprowadzeniu badań ankietowych skierowano do

wybranych losowo 30 studentów różnych grup seminaryjnych pytania stanowiące efekt badań empirycznych. Przeprowadzone wywiady miały dać odpowiedź na temat wiarygodności wyników badań w tej grupie studentów.

Tabela 1. Badani studenci według lat studiów i kierunków

Rok studiów	Kierunek								
	EKON	FIBA	GOSPU	MISI	MSGIP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki	Bez kierunku
I rok									
Liczba	-	-	-	-	-	-	-	-	113
%	-	-	-	-	-	-	-	-	100,0
II rok									
Liczba	-	97	2	23	67	11	34	60	10
%	-	31,9	0,7	7,6	22,0	3,6	11,2	19,7	3,3
III rok									
Liczba	-	106	1	18	47	12	36	45	-
%	-	40,0	0,4	6,8	17,7	4,5	13,6	16,9	-
IV rok									
Liczba	-	52	-	4	25	8	15	20	-
%	-	41,9	-	3,2	20,1	6,5	12,1	16,1	-
Absolwenci									
Liczba	-	7	-	-	8	1	5	2	1
%	-	29,2	-	-	33,3	4,2	20,8	12,5	0,0
Ogółem									
Liczba	-	262	3	45	147	32	90	127	124
%	-	31,6	0,4	5,4	17,7	3,9	10,8	15,3	14,9

W celu lepszego zidentyfikowania badanej próby dokonano jej doboru z uwzględnieniem wszystkich kierunków, studentów studiujących dwa kierunki oraz tych, którzy uczestniczą w specjalnych programach dotyczących problematyki europejskiej (np. w „Ścieżce Europejskiej”, „Ścieżce Biznesu Europejskiego”, „Studiach Europejskich”). Jeśli chodzi o wybory kierunku studiów, to dobór próby jest odzwierciedleniem tendencji występujących na uczelni, tj. największą gru-

pę stanowią studiujący kierunek Finanse i Bankowość (FIBA) – 262 (31,57%), Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze i Polityczne (MSGiP) – 147 (17,7%), Zarządzanie i Marketing II (ZIM II) – 90 (10,8%). Pozostałe kierunki: Metody i Systemy Informacyjne (MISI) oraz ZIM I reprezentowane były w badaniach, zgodnie z tendencją ogólną, przez mniejsze zbiorowości: odpowiednio 45 studentów (5,4%) oraz 32 (3,8%). Interesująca jest grupa studiująca 2 kierunki – 127 ankietowanych (15,3%) oraz uczestnicząca w specjalnych programach edukacyjnych dotyczących procesów integracji europejskiej – 206 (24,82%). Pojawia się pytanie, którzy studenci (jakich kierunków) najchętniej podejmują się studiowania ścieżek o profilu integracyjnym.

Otóż, jak wynika z badań, w największej części są to studenci kierunku MSGiP – 56,5%. Mniej było studentów kierunków ZIM II – 22,2%, ZIM I – 18,8%, FIBA – 18,7%. Decyzję dotyczącą uczestnictwa w specjalistycznych programach edukacyjnych dotyczących integracji podejmują najszybciej, bo już na drugim roku, studenci MSGiP, pozostali w większości na trzecim i następnie na czwartym roku. Prawie 30% studiujących 2 kierunki uczestniczy także w programach integracyjnych.

Omówienie wyników badania

Pierwsze pytanie, jakie skierowano do ankietowanych, dotyczyło oceny (samooceeny) obecnego poziomu wiedzy na temat integracji europejskiej. Zasugerowano cztery warianty odpowiedzi:

- dobrze orientuję się w tej problematyce,
- znam dobrze wybrane obszary tematyczne w zakresie integracji europejskiej,
- znam pobieżnie problematykę integracji,
- nic na ten temat nie wiem.

Zdecydowanie największa część studentów (56,51%) ocenia swoje wiadomości na temat procesów integracji jako pobieżne, czyli mniej niż dobre. Jedna trzecia ankietowanych zna dobrze tylko wybrane obszary tematyczne. Tylko ok. 12% badanych studentów dobrze orientuje się w tej problematyce. Wyniki badań świadczą o stosunkowo niskim poziomie wiedzy na tematy integracyjne wśród młodzieży studiującej w SGH.

pozytywnym i godnym podkreślenia zjawiskiem jest to, że wraz z upływem czasu trwania studiów zmienia się u studentów zasób wiedzy na omawiany temat. Wzrasta dwukrotnie ilość ankietowanych, którzy dobrze orientują się w tej problematyce. Należy podkreślić, że nie ma studenta kończącego studia, który nic nie wiedziałby na temat problemów integracji. Jedna piąta studentów IV roku i jedna czwarta absolwentów dobrze orientuje się w problematyce integracji, a około 40% uznaje, że zna dobrze wybrane obszary tematyczne (por. tab. 2).

Jeśli chodzi o kierunki studiów, to stosunkowo największą wiedzą charakteryzują się studenci MSGiP (21% dobrze orientuje się, a dalsze 42% zna dobrze wybrane problemy tematyczne w zakresie integracji europejskiej) oraz studiujący 2 kierunki (odpowiednio: 16% i 38%). Zmiany, jakie zachodzą w czasie trwania studiów, mogą świadczyć o tym, że program studiów, wybory kierunków i przedmiotów dokonywane przez studentów są źródłem wiedzy o Europie.

Tabela 2. Badani studenci według samooceny wiedzy na temat integracji europejskiej i roku studiów (w %)

Samooceena wiedzy	Ogółem 830=100%	I rok 113=13,6%	II rok 304=36,6%	III rok 265=31,9	IV rok 124=14,9%	Absolwenci 24=2,9%
Dobrze orientuję się w tej problematyce	11,8	6,2	7,6	12,5	24,2	20,8
Znam dobrze wybrane obszary tematyczne w zakresie integracji europejskiej	30,5	22,1	27,6	32,5	39,5	37,5
Znam pobieżnie problematykę integracji	56,5	70,8	63,8	52,8	36,3	41,7
Nic na ten temat nie wiem	1,2	0,9	1,0	2,3	-	-
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Interesującym zagadnieniem w badaniu było także to, jak widzą siebie studenci SGH wobec innych studentów z uczelni krajowych i zagranicznych, jeśli chodzi o poziom wiedzy na temat procesów integracyjnych. 80% badanych studentów SGH określiło swój stan wiedzy jako porównywalny lub lepszy w stosunku do studentów innych uczelni krajowych, natomiast w porównaniu ze studentami uczelni zagranicznych już tylko 40% odczuwa, że ich wiedza jest porównywalna, 13% uważa, że ma więcej wiadomości na temat procesów integracyjnych niż studenci uczelni zagranicznych, a 16% studentów uważa, że jest słabiej poinformowana.

Tabela 3. Badani studenci według kierunku studiów i samooceny wiedzy na temat integracji europejskiej (w %)

Samoocena wiedzy	Ogółem 830=100%	FIBA 262=31,6%	GOSPU 3=0,4%	MISI 45=5,4%	MSGIP 147=17,7%	ZIM I 32=3,9%	ZIM II 90=10,8%	2 kierunki 127=15,3%
Dobrze orientuję się w tej problematyce	11,8	10,3	–	6,7	21,1	15,6	3,3	16,5
Znam dobrze wybrane obszary tematyczne w zakresie integracji europejskiej	30,5	27,1	–	15,6	41,5	21,9	33,3	37,8
Znam pobieżnie problematykę integracji	56,5	62,2	100,0	71,1	36,1	59,4	63,3	44,1
Nic na ten temat nie wiem	1,2	0,4	–	6,7	1,4	3,1	0,0	1,6
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Przekonanie o większym zakresie posiadanej wiedzy rośnie wraz z liczbą lat nauki, i zdecydowanie lepsza jest ocena wyrażana przez studentów wyższych lat studiów. Można zatem wysnuć wniosek, że program studiów w SGH przyczynia się ogólnie do zdobywania wiedzy na tematy integracji europejskiej, a tym samym do lepszej samooceny studentów w zakresie posiadanych wiadomości.

Tabela 4. Badani studenci według roku studiów i oceny własnej wiedzy na tematy integracyjne w porównaniu z wiedzą studentów innych uczelni (w %)

W stosunku do studentów innych uczelni krajowych						
	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Lepiej poinformowany	43,5	29,2	42,1	48,3	50,8	37,5
Słabiej poinformowany	6,3	13,3	4,6	4,9	6,5	8,3
Nasza wiedza jest porównywalna	41,1	45,1	42,8	38,5	37,1	50,0
Ogółem	90,8	87,6	89,5	91,7	94,4	95,8

W stosunku do studentów uczelni zagranicznych						
	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Lepiej poinformowany	13,0	10,6	15,1	13,2	11,3	4,2
Słabiej poinformowany	16,3	15,9	14,8	18,9	12,1	29,2
Nasza wiedza jest porównywalna	39,3	38,1	32,2	39,6	49,2	41,7
Ogółem	68,6	64,6	62,1	71,7	72,6	75,0

I znów w grupie studentów lepiej orientujących się w problematyce integracji przeważają zdecydowanie studenci kierunku MSGiP, następnie ZIM II i FIBA (patrz tab. 5).

Tabela 5. Badani studenci według kierunku studiów i oceny własnej wiedzy na tematy integracyjne w porównaniu z wiedzą studentów innych uczelni (w %)

W stosunku do studentów innych uczelni krajowych								
	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGiP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Lepiej poinformowany	43,5	40,1	33,3	22,2	63,9	40,6	41,1	52,8
Słabiej poinformowany	6,3	6,1	–	4,4	2,7	6,3	7,8	3,9
Nasza wiedza jest porównywalna	41,1	46,2	33,3	46,7	29,3	40,6	43,3	36,2
Ogółem	90,8	92,4	66,7	73,3	95,9	87,5	92,2	92,3

W stosunku do studentów uczelni zagranicznych								
	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGiP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Lepiej poinformowany	13,0	12,2	33,3	13,3	17,7	3,1	13,3	13,4
Słabiej poinformowany	16,3	18,3	33,3	8,9	8,8	25,0	21,1	17,3
Nasza wiedza jest porównywalna	39,3	37,0	–	28,9	44,9	46,9	37,8	44,1
Ogółem	68,6	67,6	66,7	51,1	71,4	75,0	72,2	74,8

Zdecydowanie najlepiej wypadają w tym względzie odpowiedzi studentów studiujących dwa kierunki. Prawie 90% studentów tej grupy uważa, że wie tyle samo lub więcej, co studenci uczelni krajowych, a 58% wie tyle samo lub więcej, co studenci uczelni zagranicznych. Interesujący jest w tej grupie stosunkowo wysoki odsetek studentów, którzy odpowiedzieli, że ich wiedza na tematy integracyjne, w porównaniu z wiedzą studentów uczelni zagranicznych, jest słabsza (17,3%).

Można na tej podstawie wnioskować, że SGH w opinii studentów daje zdecydowanie szerszą i bogatszą wiedzę o procesach integracji niż inne uczelnie krajowe, ale niewystarczającą w porównaniu ze studentami z zagranicy. Wydaje się, że „dobra” (rozumiana jako porównywalna, jeśli chodzi o zakres i treść merytoryczną) znajomość problematyki integracji przez najbardziej wykształconą część społeczeństwa, jaką są absolwenci wyższych uczelni, na której spoczywać będzie realizacja procesu dostosowania polskiej gospodarki do struktur europejskich, stanowić może w dużej mierze o pomyślności tego procesu.

Interesujące jest pytanie, skąd studenci czerpią wiedzę na tematy integracji europejskiej. Jakże zatem są inne źródła informacji? Zdecydowanie najważniejszym źródłem informacji dla ogółu studentów są środki masowego przekazu (92%), a następnie wykłady, konferencje naukowe czy praca w studenckich kołach naukowych (43%), następnie wyjazdy zagraniczne (13%). Nieco odmiennie kształtują się odpowiedzi studentów w klasyfikacji według lat studiów (patrz tab. 6).

Tabela 6. Badani studenci według lat studiów i źródeł wiedzy na tematy integracji europejskiej (w %)

Źródła informacji	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Prasa i środki masowego przekazu, Internet itp.	91,6	96,5	92,4	89,8	90,3	83,3
Wykłady, konferencje, seminaria, praca w kole naukowym	43,0	13,3	47,0	47,6	52,4	33,3
Wyjazdy zagraniczne	13,0	9,7	12,5	13,6	14,5	20,8
Inne	5,8	4,4	6,9	4,9	6,5	4,2

Ponadto studia i typowe dla nich formy dydaktyczne stanowią podstawę tworzenia i wzbogacania wiedzy o procesach integracji dla studentów MSGiP, jak również w dużej mierze dla studentów kierunków ZIM II oraz studiujących 2 kierunki. Dla pozostałych kierunków (FIBA, MISI, GOSPU, ZIM I) mass media stanowią główne źródło informacji o procesach integracji (studia tylko w około 1/3). Być

może dlatego studenci kierunków MISI, GOSPU, czy ZIM I nisko oceniają swój stan wiedzy, zwłaszcza w porównaniu ze studentami uczelni zagranicznych.

Tabela 7. Badani studenci według kierunków studiów i źródeł wiedzy na tematy integracji europejskiej

Źródła informacji	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGIP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Prasa i środki masowego przekazu, Internet itp.	91,6	93,9	100,0	93,3	87,8	90,6	88,9	89,8
Wykłady, konferencje, seminaria, praca w kole naukowym	43,0	38,9	33,3	33,3	68,0	43,8	41,1	52,0
Wyjazdy zagraniczne	13,0	13,7	–	6,7	13,6	6,3	13,3	18,1
Inne	5,8	5,7	–	2,2	8,2	6,3	4,4	7,1

Interesujące informacje można znaleźć w wolnych wypowiedziach studentów w kwestii źródeł informacji o procesach integracji europejskiej. Za istotne źródła rozszerzające wiedzę w tym względzie uważają studenci wykłady o integracji europejskiej, publikacje książkowe, publikacje dostępne w Centrum Dokumentacji Europejskiej, pracę w organizacjach AIESEC i AEGEE. Zatem rozwój innych, pośrednio związanych z dydaktyką form kształcenia stanowi ważne, uzupełniające źródło wiedzy o procesach integracyjnych.

W kolejnym pytaniu ankiety studenci mieli się wypowiedzieć na temat programu SGH pod kątem zakresu wiedzy o integracji europejskiej. Stosunkowo najczęściej respondentów uważa, że program studiów w odniesieniu do analizowanej problematyki jest wystarczający, zarówno jeśli chodzi o wymiar godzinowy zajęć (44,1%), jak i o ich jakość (33,9%). Jednak dość duża liczba ankietowanych uznaje, że program jest niewystarczający, w szczególności sądzą tak studenci pierwszych lat studiów. Ci ostatni odczuwali często absolutny brak informacji na temat przedmiotów dotyczących integracji.³ Bardzo wymowne są w tym względzie liczne wolne wypowiedzi studentów. Oto kilka przykładów:

- „nie znam programu studiów w tym zakresie” (I rok);
- „nie wiem, jaki jest zakres wiedzy dotyczącej integracji europejskiej w programie SGH” (I rok);
- „nie wiem, zależy od wyboru kierunku” (II rok);
- „nic na ten temat nie wiem, nie orientuję się” (II rok);
- „nie potrafię ocenić” (II rok).

Tabela 8. Badani studenci według lat studiów i oceny programu SGH dotyczącego integracji europejskiej (w %)

Ocena programu	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Wystarczający, jeśli chodzi o ilość	44,1	15,0	46,7	50,6	51,6	37,5
Wystarczający, jeśli chodzi o jakość	33,9	24,8	35,5	38,5	29,8	25,0
Niewystarczający, jeśli chodzi o ilość	26,4	42,3	23,4	24,5	24,2	20,8
Na dość niskim poziomie merytorycznym	11,6	15,9	12,2	9,8	8,1	20,8
Inna odpowiedź	9,4	15,9	12,5	3,0	9,7	8,3

W trakcie studiów, w zależności od zainteresowań i wyboru kierunku studiów, studenci mają możliwość wysłuchania wykładów o procesach integracji. Są one obowiązkowe dla studentów kierunku MSGiP i studiujących ścieżki europejskie, natomiast nie mają charakteru zajęć obowiązkowych dla studentów innych kierunków.

Tabela 9. Badani studenci według kierunku studiów i oceny programu SGH dotyczącego integracji europejskiej (w %)

Ocena programu	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGiP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Wystarczający, jeśli chodzi o ilość	44,1	47,3	33,3	40,0	51,7	40,6	40,0	57,5
Wystarczający, jeśli chodzi o jakość	33,9	31,7	–	26,7	48,3	25,0	36,7	35,4
Niewystarczający, jeśli chodzi o ilość	26,4	22,9	–	20,0	25,9	25,0	33,3	19,7
Na dość niskim poziomie merytorycznym	11,6	10,7	33,3	15,7	10,2	6,3	7,8	13,4
Inna odpowiedź	9,4	8,0	33,3	15,7	7,5	18,8	5,7	6,3

Duża liczba studentów, zwłaszcza kierunków FIBA, MISI, ZIM I, ZIM II, z uwagi na brak zainteresowań tą tematyką nie ma własnej opinii na temat programu w zakresie wiedzy o procesach integracyjnych. Wśród studentów żywo zainteresowanych omawianą problematyką w wolnych wypowiedziach pojawiają się ciekawe sądy na temat programu SGH dotyczącego procesów integracji:

- „wystarczający tylko na kierunku MSGiP. Uważam, że integracja europejska powinna być w ramach przedmiotów z II poziomu „ (II rok MSGiP);
- „program zbyt teoretyczny, daje ogólny obraz tematyki, a nie praktyczną znajomość problemu” (II rok MSGiP);
- „powinno być więcej wykładów obowiązkowych z tej dziedziny” (II rok MSGiP);
- „program dość chaotyczny, nieodpowiednio pogrupowany, brak podstaw na wyższych latach” (II rok FIBA i MSGiP);
- „zróżnicowany ze względu na prowadzących” (II rok MSGiP i ZIM II);
- „część wykładów na ten temat nie zostaje uruchomiona (szczególnie na V poziomie)” (III rok MSGiP);
- „zależy od wykładowcy: od bardzo wysokiego poziomu do bardzo niskiego” (III rok MSGiP);
- „wykłady bywają za mało szczegółowe, na ważne zagadnienia poświęca się zazwyczaj tylko jeden wykład w ramach całego przedmiotu integracja europejska” (IV rok MSGiP);
- „te przedmioty, które funkcjonują, są na dobrym poziomie, ale jest za mało przedmiotów bardziej szczegółowych” (IV rok MSGiP).

Ciekawe są opinie absolwentów w tej kwestii. Otóż oceniają oni mniej pozytywnie program studiów. Uważają, że jest on niewystarczający, jeśli chodzi o liczbę zajęć i na dość niskim poziomie merytorycznym, zatem oczekiwania studentów V roku są duże. Należy zaznaczyć, że program studiów w SGH wychodzi naprzeciw oczekiwaniom, ale jak wykazują opinie studentów po zakończeniu studiów, jest on niewystarczający.

Pomimo dobrej oceny własnej wiedzy na tematy procesów integracyjnych w Europie, widoczne w odpowiedziach na pytanie 1 i 2, studenci mniej pochlebnie wypowiedzieli się w kwestii programu studiów w SGH. Oczekują znacznie więcej jeśli chodzi o ilość wykładów, ich zakres oraz tryb uruchamiania.

Co – w opinii badanych studentów – można zrobić, aby podczas studiów wzbogacić i rozszerzyć ich wiedzę na tematy integracji europejskiej?

Na uwagę zasługuje fakt, że bez względu na rok czy kierunek studiów stosunkowo duża liczba (średnio około 80%) wypowiada się za zwiększoną liczbą wykładów na ten temat (patrz tab. 10 i 11).

Tabela 10. Badani studenci według roku studiów i wypowiedzi, co może przyczynić się do poszerzenia ich wiedzy o integracji europejskiej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Więcej wykładów	76,8	83,2	78,3	71,7	76,6	83,3
w tym:						
wolnego wyboru	52,7	61,9	56,9	47,9	43,6	54,2
obowiązkowych	26,5	20,4	24,3	28,3	34,7	20,8
Specjalistyczne programy (ścieżki europejskie)	47,7	45,1	50,7	48,7	42,7	37,5
Konferencje, seminaria, uczestnictwo w międzynarodowych programach nauczania	59,0	46,0	60,9	63,0	61,3	41,7
Inne	3,0	3,5	3,0	2,6	4,0	-

Tabela 11. Badani studenci według kierunku studiów i wypowiedzi, co może przyczynić się do poszerzenia ich wiedzy o integracji europejskiej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGIP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Więcej wykładów	76,8	77,9	-	73,3	73,5	71,9	74,4	77,9
w tym:								
wolnego wyboru	52,7	47,7	-	46,7	54,4	40,6	53,3	57,5
obowiązkowych	26,5	34,4	-	28,9	22,5	28,1	21,1	23,6
Specjalistyczne programy (ścieżki europejskie)	47,7	45,4	66,7	33,3	60,5	59,4	41,1	46,5
Konferencje, seminaria, uczestnictwo w międzynarodowych programach nauczania	59,0	60,7	100,0	57,8	65,3	75,0	56,7	59,8
Inne	3,0	1,5	-	11,1	4,1	6,3	2,2	1,6

Widoczne w odpowiedziach na poprzednie pytanie duże zainteresowanie studentów po pierwszym roku wykładami dotyczącymi problematyki integracyjnej jest mniej wyraźne w grupie studentów II, III i IV roku. Wśród tej grupy respondentów zdecydowanie jednak przeważa pogląd o konieczności wprowadzenia wykładów obowiązkowych dotyczących omawianej problematyki. Jest to

szczególnie widoczne wśród studentów kierunków MISI, FIBA, MSGiP, ZIM II czy studiujących 2 kierunki.

Wśród wolnych odpowiedzi najczęściej pojawiły się głosy za wprowadzeniem nowoczesnych form zajęć dydaktycznych, tj. gier symulacyjnych, kejsów, większej ilości ćwiczeń praktycznych, zwiększeniem możliwości uczestnictwa w wyjazdach, praktykach, stypendiach zagranicznych itp.

Następnie poproszono badanych studentów o odpowiedź na pytanie, czy każdy student SGH powinien uczestniczyć w wykładzie dotyczącym ogólnych zagadnień integracji europejskiej. Ponad 72% ankietowanych wypowiedziało się twierdząco, a 19,5% było przeciw.

Tabela 12. Badani studenci według roku studiów i odpowiedzi na pytanie, czy każdy student SGH powinien uczestniczyć w wykładzie dotyczącym ogólnych zagadnień integracji europejskiej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Tak	72,4	68,1	73,7	71,3	75,0	75,0
Nie	19,5	17,7	21,1	20,0	17,7	12,5
Nie mam zdania	8,1	14,2	5,3	8,7	7,3	12,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Godny podkreślenia jest fakt, że za takim rozwiązaniem wypowiadają się studenci starszych lat i absolwenci mający już własne doświadczenia. Najbardziej przekonani o konieczności takiego rozwiązania są studenci wiodących kierunków na uczelni (patrz tab. 13).

Tabela 13. Badani studenci według kierunku studiów i odpowiedzi na pytanie, czy każdy student SGH powinien uczestniczyć w wykładzie dotyczącym ogólnych zagadnień integracji europejskiej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGiP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Tak	72,4	73,3	66,7	53,3	80,3	68,8	76,7	71,7
Nie	19,5	16,8	33,3	40,0	17,0	18,8	18,9	22,8
Nie mam zdania	8,1	10,1	–	6,7	2,7	12,5	4,4	5,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pomimo że większość studentów wypowiedziała się za wprowadzeniem obligatoryjnego wykładu dotyczącego ogólnych zagadnień związanych z integracją europejską, obserwuje się dość istotne zróżnicowanie w zależności od kierunku studiów: od 80,3% wśród studentów MSGiP, do 53,3% wśród studentów MISI. Wynika z tego, że nie wszyscy studenci są za wprowadzeniem takiego wykładu,

ponieważ ich zainteresowania są odmienne. Zainteresowania studentów są decydujące w przypadku wolnego wyboru przedmiotów związanych z problematyką integracji. Potwierdzają to odpowiedzi zawarte w kolejnym pytaniu ankiety. Ci spośród ankietowanych, którzy szukają dodatkowej wiedzy na temat integracji europejskiej poza SGH robią to, ponieważ jest to obszar ich zainteresowań. Wśród ankietowanych studentów problematyka ta cieszy się rosnącą popularnością, co potwierdzają dane zawarte w tabeli 14.

Tabela 14. Badani studenci według roku studiów i odpowiedzi na pytanie, czy szukają wiedzy na temat integracji europejskiej poza SGH (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
Tak, mimo że uczelnia zapewnia dość dostęp do tego typu wiedzy	40,0	24,8	37,2	44,5	48,4	54,2
Tak, ponieważ wiedza, jaką mogą zdobyć na uczelni, jest niewystarczająca	17,6	35,4	16,1	13,6	14,5	12,5
Nie, ponieważ mnie to nie interesuje	28,7	22,1	29,6	32,1	25,8	25,0
Inne	9,5	11,5	12,1	6,8	8,9	–

Wśród zainteresowanych poszerzeniem wiedzy poza uczelnią są głównie studenci MSGiP i studiujący 2 kierunki, w mniejszym zakresie studenci FIBA, ZIM I i ZIM II. Natomiast studenci MISI nie poszukują dodatkowej wiedzy z uwagi na brak zainteresowań w tym względzie, co widoczne było w odpowiedziach na poprzednie pytanie. Potwierdzają to wyniki przedstawione w tabeli 15.

Tabela 15. Badani studenci według kierunku studiów i odpowiedzi na pytanie, czy szukają wiedzy na temat integracji europejskiej poza SGH (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGiP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
Tak, mimo że uczelnia zapewnia dostęp do tego typu wiedzy	40,0	36,3	33,3	6,7	68,7	43,8	32,2	45,7
Tak, ponieważ wiedza, jaką mogą zdobyć na uczelni, jest niewystarczająca	17,6	14,9	33,3	4,4	11,6	12,5	21,1	18,9
Nie, ponieważ mnie to nie interesuje	28,7	37,4	–	71,1	10,9	37,5	32,2	18,1
Inne	9,5	7,3	33,3	15,6	7,5	6,2	8,9	11,8

W wolnych wypowiedziach na uwagę zasługują następujące stwierdzenia:

– „tak, bo pozwala lepiej rozumieć problemy gospodarcze i praktyczne w różnych krajach europejskich” (II rok ZIM I);

– „tak – głównie w studenckich organizacjach międzynarodowych” (II rok, MSGiP);

– „tak, bo zajęcia na uczelni mnie do tego zmuszają” (II rok, MSGiP);

– „tak, ponieważ uważam, że każdy wykształcony człowiek powinien taką wiedzę posiadać, niekoniecznie tylko na podstawie wykładów na uczelni” (II rok, MSGiP, ZIM II);

– „tak, bo szukam wiadomości bardziej praktycznych, a nie naukowych i teoretycznych” (III rok, MSGiP);

– „nie tyle «szukam», co czytam w prasie codziennej na ten temat, bo może to być przydatne” (III rok, MSGiP i ZIM II).

Tabela 16. Badani studenci według roku studiów i odpowiedzi na pytanie, dlaczego zdobywają wiedzę z zakresu integracji europejskiej (w %)

Zdobyta wiedza:	Ogółem	I rok	II rok	III rok	IV rok	Absolwenci
– umożliwi lepszy start zawodowy w firmach zagranicznych	40,4	47,8	47,0	34,7	30,6	33,3
– umożliwi lepszy start w firmach krajowych	20,8	23,0	23,7	18,5	16,9	20,8
– umożliwi lepszy start zawodowy w administracji publicznej	23,9	29,2	27,6	18,9	21,0	20,8
– przyczyni się do uzyskania lepszego wynagrodzenia	12,2	13,3	16,1	10,2	5,7	12,5
– podniesie ogólny poziom wykształcenia	74,2	67,3	79,0	74,3	70,2	66,7
– jest konieczna ze względu na przyszłe członkostwo Polski w UE	64,6	61,9	66,8	62,6	68,6	50,0
– nie będzie miała wpływu na przyszłą pracę zawodową	10,0	1,8	6,9	13,2	17,7	12,5
Inne	1,1	0,9	2,0	0,4	0,8	0,0

Interesującym uzupełnieniem omawianych już wcześniej wypowiedzi studentów SGH są odpowiedzi na kolejne pytanie, dotyczące motywów ich zainteresowania problematyką europejską. Najczęściej wymieniano: lepszy start zawodowy w firmach krajowych i zagranicznych, instytucjach publicznych, podniesienie

ogólnego poziomu wiedzy, uznanie tej problematyki za wiedzę konieczną z uwagi na przyszłe członkostwo Polski w Unii Europejskiej. Dominujące odpowiedzi to chęć podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia (74,2%), przyszłe członkostwo Polski w Unii Europejskiej (64,6%) oraz lepszy start zawodowy w firmach zagranicznych (40,4%) i krajowych (20,9%).

Tę tendencję potwierdzają także wyniki badań w rozbiciu na kierunki studiów. Najmniejsze zainteresowanie problematyką integracyjną wśród studentów SGH wykazują studenci kierunku MISI (patrz tab. 17). Uważają oni, że ich wiedza w tym względzie nie będzie miała wpływu na przyszłą pracę zawodową, a jedynie podniesie ich ogólny poziom wykształcenia.

Tabela 17. Badani studenci według kierunku studiów i odpowiedzi na pytanie, dlaczego zdobywają wiedzę z zakresu integracji europejskiej (w %)

Zdobyta wiedza:	Ogółem	FIBA	GOSPU	MISI	MSGIP	ZIM I	ZIM II	2 kierunki
- umożliwi lepszy start zawodowy w firmach zagranicznych	40,4	38,1	-	13,3	50,3	46,9	34,4	40,9
- umożliwi lepszy start w firmach krajowych	20,8	22,1	-	6,7	24,5	12,5	16,7	22,8
- umożliwi lepszy start zawodowy w administracji publicznej	23,9	16,8	66,7	8,9	38,8	9,4	20,0	29,1
- przyczyni się do uzyskania lepszego wynagrodzenia	12,2	9,5	-	2,2	15,7	9,4	14,4	15,8
- podniesie ogólny poziom wykształcenia	74,2	74,1	100,0	75,5	80,3	75,0	71,1	76,4
- jest konieczna ze względu na przyszłe członkostwo Polski w UE	64,6	60,3	66,7	46,7	74,8	65,6	65,6	70,1
- nie będzie miała wpływu na przyszłą pracę zawodową	10,0	13,4	-	33,3	5,4	9,4	10,0	8,7
Inne	1,1	0,4	-	2,2	1,4	3,1	1,1	1,6

Wolne wypowiedzi ankietowanych, poza zaproponowanymi w ankiecie odpowiedziami, skupiają się w większości na podkreśleniu, że wiedza zdobyta na tematy współczesnych procesów integracji w Europie pozwala lepiej zrozumieć zachodzące w Polsce procesy, w tym procesy dostosowawcze do struktur europejskich.

W następnej fazie wnioski wypływające z ankiet zostały przedstawione studentom, uczestnikom różnych tematycznie seminariów magisterskich z prośbą o ustosunkowanie się do wszystkich zaobserwowanych tendencji, jeśli chodzi o odpowiedzi w ankiecie typowe dla grupy absolwentów. Wnioski dotyczące grupy absolwentów znalazły całkowite potwierdzenie wśród studentów V roku.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania nasuwają kilka interesujących wniosków dotyczących poziomu wiedzy i oczekiwań studentów SGH w kwestii zagadnień związanych z procesami integracji europejskiej:

- Zdecydowana większość studentów SGH zainteresowana jest rozszerzeniem wiedzy o integracji europejskiej i rozpoczynając studia, oczekuje, że będą one źródłem takich informacji.

- Studenci opowiadają się za zwiększeniem różnych form dydaktycznych dających możliwość pogłębienia wiedzy na temat integracji europejskiej.

- W opinii studentów program studiów niewystarczająco uwzględnia tematykę integracyjną.

- Studenci w ogromnej większości są zgodni co do tego, że każdy student SGH powinien mieć obowiązek uczestnictwa w wykładzie na temat ogólnych problemów integracji europejskiej.

- Z uwagi na program studiów tylko studenci studiujący MSGiP, dwa kierunki lub uczestniczący w programach dotyczących problematyki europejskiej biorą udział w wykładach z omawianego zakresu, pozostali studenci kończą studia i otrzymują dyplom SGH, nie uczestniczywszy w żadnym wykładzie dotyczącym zagadnień integracji europejskiej.

Wyniki niniejszego badania mogą być przydatne zarówno dla dydaktyków specjalizujących się w problematyce integracyjnej, jak i dla osób odpowiedzialnych za realizację strategii dydaktycznej Szkoły.

Przypisy

¹ Badania przeprowadzono w dniach 17–23 maja 1999 r. W trakcie realizacji projektu odbyło się kilka spotkań, podczas których były dyskutowane i omawiane poszczególne etapy badań i pojawiające się problemy.

² Trudność ta wynika z systemu studiowania w SGH, polegającym na wolnym wyborze przez studentów przedmiotów i trybu studiowania.

³ Podczas I i II roku studiów w programie studiów nie ma przedmiotu związanego z procesami integracji europejskiej. Na III, IV i V roku są wprowadzone wykłady obowiązkowe dla studentów kierunku MSGiP oraz wykłady wolnego wyboru dla innych kierunków.

THE QUESTION OF EUROPEAN INTEGRATION IN THE WARSAW SCHOOL OF ECONOMICS EDUCATIONAL PROGRAMME IN THE OPINION OF STUDENTS

(Abstract)

The authors present the results of a study conducted among Warsaw School of Economics students on their state of knowledge about European integration. It was attempted not only to estimate the level of knowledge and keenness to acquire it on the part of Warsaw School of Economics students, but also to answer the question whether they have the opportunity to get information about European integration, and whether the form and scope of those assignments are satisfactory for students from various disciplines and years of study. The study encompassed 830 students (16% of all Warsaw School of Economics students).